

Çağdaş Türk şiirinde imgenin rolü ve önemi

Giriş

Dr. Ziyad Tarik Abduljabbar

أهمية ودور الخيال في الشعر التركي المعاصر

م.د. زياد طارق عبد الجبار

Şiiri şiir yapan öğlerin başında imge (hayal, tasavvur, imaj) gelir. İmgesiz şiir düşünülmez. İmge nedir?

İmge duyuyla elde edilen güzelliklerin, deneyimin dil aracılığıyla ortaya konulmasıdır. Şiiri şiir yapan sadece içeriği değil. Sunuluşu, imgelerin etkili bir biçimde kullanılışı, şairinin bu konudaki yetenek ve ustalığı, insana hitap etmesi, değişimlere açık oluşu, evrenselliği, kalıcılığı, sıra dışı güçlü anlatığına başvuruşu, söz sanatlarından yararlanması, öz anlatım biçimi, kimi zaman alışılmamış bağdaştırmaları bünyesinde barındırması ve sık sık da yinelemeler yardımıyla zengin anlatım aktarımıdır.

Biz bu çalışmamızda şiirde yalnızca imge ve imgenin anlam yönünden şiire kazandırdıkları üzerinde türk şiirinden çeşitli örnekler vererek durmak istiyoruz.

Şiir dilinde imgeyi incelerken Ahmet Haşim'le başlamanın doğru olacağı kanısındayız. Haşim, herşeyden önce sembolizmin bazı özelliklerinden yararlanmış olan bir şairimizdir. Şiirde müzik anlayışını, müziğe verdiği değeri ve müzikle yaratabildiği etkili telkin yetneğini gözardı edemeyiz. Öte yandan şiirde imgeyi esas olarak alan Haşim için önemli olan maddeden uzaklaşıp öze ya da maneviyata yaklaşabilmekdir.

Merdiven

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivanlerden, Eteklerinde güneş nengi bir yığın yaprak ve bir zaman bakacaksın semaya ağlayarak. Sular sarardı..... Yüzün perde

perde solmakta, kızılı havaları seyret ki akaşam olmakta... Eğilmiş arza kanar, muttasıl kanar güller, durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller, sular mı yandı? Neden tunca benziyor mer mer?

Bu bir lisan-ı hafidir ki ruha dolmakta, kızıl havaları seyret ki akşam olmakta ¹ .

Vezin : mefailün feilatün mefailün feilün (fa'lün)

Merdiven şiirinde basamaklar insanı ölüme götüren göstergelerdir. Şiirdeki genel havası hep gam mevsimi ve gam zamanı sayılan son bahar ve akşam ile bir acı kaynağı olarak kabul edilen aşk konuları işlenmiştir. Adım adım yaklaştığını ima ederken şiirini sanki siyah bir tülle örtmüş gibidir. Bu ince siyah tül onun şiirine iştah istemez bir belirsizlik getirir ki bu sayede dinleyen okuyan onun şiiri ile kendisini istediği yeni bir dünya sürükleyebilir. Aynı karamsar tutum Faruk Nafiz Çamlıbel'in² Yassı Ada şiirinde de vardır:

Yassı Ada

Bilmiyor gülmeyi sakinlerinin binde biri,
Bir vatan derdi birikmiş bir avuçluk karada.
Kuşu hicran getirir, dalgası hüsrana götürür,
Mavi bir gözde elem katrasıdır Yassı Ada³.

İnsanlar kederli, kuşu hicran getirir, dalgası hüsrana. Yassı ada gamlı adadır, keder adasıdır. Çamlıbel için, şairin hemen hemen tüm şiirlerinde bu ve buna benzer imgeler yinelenir, bu açıdan sözcükler monotonluğun ve karamsarlığın birer göster

¹ Kudret, Cevdet, Türk Edebiyatından Seçme Parçalar . İnkılap ve Aka kitabevi , İstanbul 1973. S. 31

² Faruk Nafiz Çamlıbel (1898-1973) İstanbul'da doğmuştur. Süleyman Nafiz Bey adlı bir memurun oğludur. Birsüre de Tıbbiye'de okumuştur. Kayseri, Ankara ve İstanbulliselerinde edebiyat öğretmenliği yapmış(1922-1946), bir de milletvekili olmuştur (1946-1960) . BKZ.Tika, Türk Dünyası Edebiyatı, Aydoğdu ofset, Ankara2002, S.230.

³ Akyüz, Kenan, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, Doğuş basımevi, Ankara 1970, s.848.

geliridir:

“ önünde yorgun deniz... karşısında adalar”⁴

Çamlıbel’in şiirde bütün mısraların hiç zorlanmadan, konuşur gibi rahat bir söyleyişle yazılmış bulunduğudur.

Çoban Çeşmesi

1. Derinden derine ırmaklar ağlar,

Uzaktan uzağa çoban çeşmesi.

Ey suyun sesinden anlayan bağlar,

Ne söyler şu dağa çoban çeşmesi?

2. Gönlünü şirin’i aşkı sarınca

Yol almış hayatın ufuklarınca,

O hızla dağları Ferhad yarınca

Başlamış akmağa çoban çeşmesi...⁵

Bu şiire göre, Çoban Çeşmesi, efsaneleşmiş büyük aşkların ne zaman başlayıp ne zaman bittiğini anlatmaya yarayan bir vesiledir. Şairin şiirlerinde doğa da adeta onun ruh haline ayak uydurmuştur.

Ölümler fanilik temaları, karamsarlık konumuz olunca akla Cahit Sıtkı Tarancı’yı⁶ da anımsıyoruz:

Yaş otuz beş! Yolun yarısı eder.

Dante gibi ortasındayız ömrün.

Delikanlı çağımızdaki cevher,

⁴ Akyüz, Kenan, a.g.e., s. 848.

⁵ Tika, Türk Dünyası Edebiyatı, Aydoğdu Ofset, Ankara 2002, s.235.

⁶ Cahit Sıtkı Tarancı (1910-1956). Diyarbakır’da doğdu. Öğrenimi; Galatasaray Lisesi, bir süre Mülkiye Mektebi, bir süre Paris Siyasal Bilgiler Fakültesi. İşi, Anadolu Ajansı’nda mütercimlik, Çalışma Bakanlığı’nda mütercimlik. Bkz., Cevdet Kudret, a.g.e., s.439.

Yalvarmak yakarmak nafiye bugün,
Gözünün yaşına bakmadan gider.

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allahım bu çizgili yüz?
Ya gözler altındaki mor halkalar?
Neden böyle düşman görünürsünüz
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?⁷

Zamanla nasıl değişiyor insan!
Hangi resmimi baksam ben değilim
Nerde o günler, o şevk, o heyecan?
Bu güler yüzlü adam ben değilim,
Yalandır kaygısız olduğum yalan.

Hayal meyal şeylerden ilk aşkımız;
Hatırası bile yabancı gelir.
Hayata beraber başladığımız
Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir;
Gittikçe artıyor yalnızlığımız.

Gökyüzünün başka rengi de varmış!
Geç farkettim taşın sert olduğunun.
Su insanı boğar, ateş yakarmış!

⁷ Dilçin, Cem, Örneklerle Türk Şiiri Bilgisi, 8. Baskı, Tdk yayınevi, Ankara 2005, s.379.

Her doğan günün bir dert olduğunu,
İnsan bu yaşa gelince anlarmış.⁸

Tarancı'nın sözcükler hakkında düşünceleri de bir hayli ilginçtir. Őiirlerini hişbir edebi akıma bağlı kalmadan yazmıştır. Bütün anlayışlara aşıktır. Kelime, insanoğlundan haber verir. İnsanoğlu dünyanın en zengin madenidir. Az kelime ile çok Şey ifade etme düşüncesindeki Şair, bir ara Garip hareketinin etkisiyle, serbest Şiir yazmıştır. Halk Őiirinin deyimlerinden yaralanmıştır. Şairin hisleri, fikirleri, dünya görüşü, felsefesi, Őahsiyeti, herŐey Şiirde belli olur.

Şiirde imge denilince Ziya Osman Saba⁹ başı çekenlerden birisidir.

Türk Őairleri arasında imgeye başvurduklarında özellikle dikkati çeken konulardan birisi de geçmişe hasret, zlem "nostaliji"dir.

Saba'nın "Bir Yer Düşünüyorum" Şiirindeki zlem dolu dizlerini anmadan geçmeyeceğiz:

Bir Yer Düşünüyorum
Bir yer düşünüyorum, yemyeşil,
Bilmem, neresinde yurdun.
Bir ev günlük güneşlik,
Çiçekler içinde memnun.

Bahçe kapısına varmadan daha,
Baygın kokusu ihlamurun.
Gölgesinde bir sıra, der gibi:
- oturun!

⁸ Dilçin, Cem., a.g.e., s. 379-380.

⁹ Ziya Osman Saba, (1910-1957), ğrenimi, Galatasaray Lisesi, İstanbul Hukuk Fakültesi, İşi; Banka memurluğu, ME Basımevi tashih bürosu Őefliđi. Bkz., Kudret, Cevdet, a.g.e., s. 434.

Haydi çocuklar, haydi,
Salıncakları kurun!
Başka dallarsa, eğilmiş:
-Yemyeşillerimizden buyrun!

Rüzgâr esmez, konuşur;
-Uçurtmalar uçun, çamaşırlar kuruyun.
Mesut olun, yaşayın,
Ana baba evlât torun¹⁰

Ziya Osman Saba'nın şiirindeki yalın Türkçesi açık, gösterişe kaçmayan lirik ve içten söyleyişle alçakgönüllü, yazgıcıl duyguları hiç kuşkusuz, ona çok özel bir şair kişiliği kazandırmıştır.

Yalın, sade, açık bir dilde sahip olan şairin şiirlerinde doğayı, insanları, çocukları ve yaşamı sevmesi, daima her yerde ve her şeyde güzelliği, iyiliği ve mutluluğu araması göze çarpan özelliklerindedir.

Yine çağdaş şairlerden birisi olan Ahmet Hamdi Tanpınar¹¹ şiirlerinde hayal dünyasının zengiliği, dyugu ve hayal unsurlarının yoğun bir şekilde işlenmesiyle eserlerine ayrı bir renk katmıştır.

Her Şey Yerli Yerinde

Her şey yerli yerinde; havuz başında servi

¹⁰ Kudret, Cevdet, a.g.e., s.435.

¹¹ Ahmet Hamdi Tanpınar 1901'de İstanbul'da doğmuştur. Babası kadı Hüseyin Fikri Efendi'dir. Son olarak İstanbul'da Edebiyat Fakültesinde okumuş. Bkz., Tika, a.g.e., s. 236.

Bir dolap gıcırıyor uzaklarda durmadan,
Eşya aksetmiş gibi tılsımlı bir uykudan
Sarmaşıklar ve böcek sesleri sarmış evi.

Her şey yerli yerinde; masa, sürahi, bardak,
Serpilen aydınlıkta dalların arasından
Büyülenmiş bir ceylan gibi bakıyor zaman
Sessizlik dökülüyor bir yerde yaprak yaprak

Biliyorum gölgede senin uyduğunu
Bir deniz mağarası kadar kuytu ve serin
Hazların âleminde yumulmuş kirpiklerin
Yüzünde bir tebessüm bu ağır öğle sonu.¹²

Tanpınar'ın eserlerindeki güzelliği yakalamak için rüya, müzik, zaman kavramları etrafında felsefesini yakalamak için de aşk, ölüm ve bunları yorumladığı tabiat kavramları üzerinde dikkatle durmak lazımdır.

Kainattaki ritmi yakalayarak kendi ruhundaki süzgeçten geçirip bir müzik cümlesi, bir ahenk hâli olarak bize sunar.

Sonuç

Şiirde imgenin rolü ve önemini anlatmaya çalıştığımız bu yazıda şairlerin kendilerine özgü duygu ve düşüncelerini büyük bir içtenlikle, çağın zaman yalın, sade Türkçeye, seçme sözcüklerin tüm göstergelerinden yararlanarak, zaman

¹² Dilçin, Cem, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, 8. Baskı, Tdk yayınevi, Ankara 2005, s. 371.

zaman uyak, ölçü, dizem, ses yinelemesi gibi öğlere de başvurarak vurgulamaya çalıştık.

Şiir, gerçeği anlatmaya değil, gerçeğin bizde bıraktığı izlenimleri, tabiatla insan ruhu arasındaki gizli ilişkileri telkin etmeye çalışıldı.

Şairler, telkin mısraların ahengiyle sağlamayı düşünerek, “her şeyden önce müzik” demişlerdir. Güzellik anlam açıklığında değil, kapalılıkta aranmıştır.

Şair, okuyucu, dinleyici arasında mutlaka surette bir iletişim kurulması yoluyla sağlanmıştır.

Bibliyografya

- 1- Akyüz, Kenan, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, Doğu basımevi, Ankara 1970.
- 2- Dilçin, Cem, Örneklerle Türk Şiiri Bilgisi, 8. Baskı, Tdk yayınevi, Ankara 2005.
- 3- Kaplan, Mehmet, Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi, 1978.
- 4- Kudret, Cevdet, Türk Edebiyatından seçme parçalar . İnkılap ve Aka kitabevi , İstanbul 1973.
- 5- Pala, İskender. Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü. C.1, Kültür Bakanlığı yayınları: 1018 Ankara, 1989.
- 6- Tika, Türk Dünyası Edebiyatı, Aydoğdu Ofset, Ankara 2002.